

مجله علمے - تحقیقے

دعوت

(دینی - اجتماعی)

سال سوم، شماره هفتم، خزان و زمستان ۱۴۰۱ هـ ش

در این شماره

- سر مقاله
- بررسی مفهومی و تئوریک توسعه و نوسازی
- بررسی مصونیت قضایی ماموران دیپلماتیک
- تحلیل تاثیرات ابزار تطبیقی سیاست مالی روی اشتغال در افغانستان
- بررسی تأثیر سطح سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی
- په سیمه ییزو همکاریو کې د افغانستان د جیوپولیتیک نقش
- د اسلام له نظره په سیاست کې د بنځو ونډه

بررسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک

شجاع الدین بهروز*

*نویسنده و پژوهشگر

Shujabahroz@gmail.com

چکیده

مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک از مباحث حوزه حقوق دیپلماتیک است که اولین بار به صورت رسمی در کنفرانس ۱۹۶۱ وین مطرح گردید و مورد تأیید ملل متحد قرار گرفت. با گسترش دیپلماسی مدرن، مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در ساحت روابط سیاسی میان دولت‌ها از ضرورت اساسی برخوردار گردید و برقراری روابط دیپلماتیک نیاز به مفهوم مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک را جدی‌تر ساخت. از این حیث بررسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در جهت در اختیار دادن معلومات در این ساحت، از اهمیت خاصی برخوردار است که در این مقاله بر آن پرداخته شده است. در اینجا پرسش محوری پژوهش کنونی این گونه مطرح می‌شود که «مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک چیست؟» فرضیه پژوهش چنین مطرح شده است که مأموران دیپلماتیک به عنوان افراد سیاسی از مصونیت قضایی قابل توجهی در کشور میزبان برخوردارند تا بتوانند در محل مأموریت به فعالیت‌های دیپلماتیک بپردازند. روش این تحقیق، توصیفی - تحلیلی و جمع‌آوری اطلاعات بر مبنای روش کتابخانه‌یی است.

کلیدواژه‌ها: مصونیت، مصونیت قضایی، مأموریت دیپلماتیک، کنوانسیون وین (۱۹۶۱)

Abstract

The issue of Judicial Immunity of Diplomatic Personnel is a significant topic within the field of diplomatic law. It was officially addressed for the first time during the 1961 Vienna Conference and received endorsement from the United Nations. As modern diplomacy

has expanded, the judicial immunity of diplomatic personnel has become an indispensable requirement in the realm of political relations between nations. The establishment of diplomatic relations now necessitates a thorough consideration of the concept of judicial immunity for diplomatic personnel. Consequently, conducting an investigation into the judicial immunity of diplomatic personnel, specifically in terms of providing information on this subject, holds great importance. The central inquiry of the current research is: "What constitutes the judicial immunity of diplomatic personnel?" The research hypothesis is built upon the notion that diplomatic personnel, being political representatives, enjoy significant judicial immunity in their host country to enable them to fulfill their diplomatic duties effectively. The research methodology employed is descriptive-analytical, utilizing library research and data collection as the primary means of inquiry.

Keywords: Immunity, Judicial Immunity, Diplomatic Personnel, Vienna Convention (1961)

مقدمه

مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در زیر مجموعه مصونیت دیپلماتیک قابل بررسی بوده و از مباحث اصلی حقوق دیپلماتیک است که خود متأثر از قواعد حقوق بین الملل عمومی می‌باشد. این حقوق پیشینه دیرینه در تاریخ روابط میان دولت‌ها و ملت‌ها دارد. از این رو، از اصولی که ملل متمدن در طول تاریخ همواره آن را به دیده احترام رعایت نمودند؛ اصل مصونیت فرستادگان بوده است. ریشه تاریخی روابط دیپلماتیک برخاسته از بستر تاریخی جوامع غربی و به خصوص اروپا بوده است. در اروپا شاهان علاقه‌ای زیادی به برقراری روابط دیپلماتیک داشته‌اند. اما این روابط در جامعه شرقی آن قدر چشم‌گیر نبوده است. شاهان شرقی از برقراری روابط دیپلماتیک سرباز می‌زدند و به پذیرش و فرستادن سفرا بی‌علاقه بودند. (صافی، ۱۳۹۸: ۹۴)

از قرن شانزدهم، مصونیت قضایی فرستادگان و از قرن هفدهم با استقرار سفارت-خانه‌ها در اروپا مصونیت اماکن مأموریت به عنوان یک قاعده حقوق بین‌الملل نوین به رسمیت شناخته شدند. همچنان مأموریت دیپلماتیک شکل موقت داشته و مأموران دیپلماتیک پس از ابلاغ مأموریت به کشور خویش بر می‌گشتند. شکل

رسمی‌تری مصونیت دیپلماتیک در عموم و به طور اخص مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در «کنوانسیون وین در باره روابط دیپلماتیک» به رسمیت شناخته شد و در ماه اپریل ۱۹۶۱ مورد تأیید ملل متحد قرار گرفت.

مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک به دو دسته تقسیم‌بندی گردیده است که شامل مصونیت قضایی سفارت‌خانه‌ها و مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک می‌گردد.

در این مقاله مصونیت قضایی، مأموران دیپلماتیک، پیشینه تاریخی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک، انواع مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک، سلب مصونیت قضایی و کنوانسیون ۱۹۶۱ مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در جهان امروز روابط دیپلماتیک بخش جدانشدنی از روابط میان دولت‌هاست. این روابط یک بحث کلانی است که مناسبات دولت‌ها را در ابعاد گوناگون تحت پوشش قرار می‌دهد. هر دولتی مکلف است روابط خود را با کشورها از طریق فرد و یا افرادی برقرار کند که این افراد نمایندگان خاص، سفرا و در مجموع هیئت دیپلماتیک می‌باشند.

حضور هیئت دیپلماتیک در کشور میزبان را نمی‌توان دور از چالش در نظر گرفت. به عبارت دیگر مأمور دیپلماتیک نمی‌تواند از انجام اشتباه در کشور میزبان مبرا باشد؛ ممکن آن‌ها در کشور میزبان دچار مشکلات و اشتباهاتی شوند که از نظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی کشورها مورد تأیید قرار نگیرد. موارد فوق نشان می‌دهد که حضور مأمور دیپلماتیک در کشور میزبان لازمه تبعیت از قواعد است. این قواعد می‌تواند دارای محدودیت‌ها و امتیازات مختلف برای مأموران دیپلماتیک باشد. به این ترتیب، اگر مأمور دیپلماتیک در کشور میزبان مرتکب کدام جرم عمدی و غیر عمدی شود کشور میزبان چگونه می‌تواند به آن برخورد کند، یا این که کشور میزبان حق اخراج و یا پیگرد آن را دارد یا خیر.

این‌ها مسایلی‌اند که ما را وارد بحث بررسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک می‌سازد.

در زمینه حقوق دیپلماتیک و کنسولی، سفر و کنسول‌ها، مصونیت‌ها و مزایای دیپلماتیک و کنسولی، کتاب‌ها و مقاله‌های متعددی تألیف و تحقیق شده‌اند. اما در حدود بررسی این مقاله، در زمینه مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک با تاکید بر کنوانسیون ۱۹۶۱ وین، پژوهشی با چنین عنوانی به چشم نخورد. از این رو، این نوشتار در حد خود یک کار جدید برای فهم مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک می‌باشد. براین اساس موضوعات مطرح شده در این مقاله در جهت بررسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک بوده و بررسی می‌گردد که مأموران دیپلماتیک در کشور میزبان از چه نوع مصونیت‌های قضایی برخوردارند.

پرسش محوری که در این پژوهش مطرح می‌شود عبارت است از: «مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک چیست؟» جهت یافتن پاسخ به سؤال فوق، فرضیه پژوهش این است: به نظر می‌رسد که مأموران دیپلماتیک جهت اجرای فعالیت‌های سیاسی از مصونیت قضایی قابل توجهی در کشور میزبان برخوردارند. روش این تحقیق، توصیفی - تحلیلی و جمع‌آوری اطلاعات بر مبنای روش کتاب‌خانه‌یی است.

چارچوب نظری

از جمله مکاتبی که برقراری روابط دیپلماتیک و مصونیت آن‌ها را مورد توجیه قرار داده‌اند، می‌توان از مکاتب نظریه مصلحت خدمت، نظریه برون‌مرزی، نظریه رفتار متقابل و نظریه نمایندگی اشاره کرد که در مورد مصونیت و مزایای مأموران دیپلماتیک در کشور میزبان تئوری پردازی کرده‌اند. از جمله در نظریه مصلحت خدمت چنین آمده است:

اگر سفیر در خارج از محل خدمت خود فرض می‌شود بدین معناست که استقلال و کلیه حقوقی را داراست که برای پیشرفت کار وی موثر است. بنابراین، آزادی

و فارغ بودن وی از تعقیب قانون محل خدمت برای مصحلت و ضرورت پیشرفت کار وی است. چون هر دولت طرف رابطه دیپلماتیک علاقمند به حفظ و توسعه روابط دوستانه خود هستند و مصونیت سفرای آنها به نفع هر دو طرف رابطه است. (ملاکریمی، ۱۴۰۲: ۱۳) براین اساس، برخورداری مأمورین دیپلماتیک از مزایا و مصونیت‌های دیپلماتیک صرف از باب ضرورت کار آنها بوده است و مأمور دیپلماتیک می‌تواند مستقل از دولت پذیرنده و به دور از هرگونه اقدام قانونی و فیزیکی به فعالیت‌های دیپلماتیک بپردازد. (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۸۶)

اما به نظر می‌رسد نسبت به نظریه مصحلت خدمت، رویکرد کنوانسیون وین ۱۹۶۱، در مورد روابط دیپلماتیک، زیربنای بررسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در کشور میزبان محسوب گردد. چون این کنوانسیون علاوه بر این که محتوای نظریه مصحلت خدمت را در خودش دارد و از یک موضع جامع در مورد روابط دیپلماتیک بحث می‌کند. طوری که در مقدمه کنوانسیون وین سال ۱۹۶۱ چنین آمده است: «با اطمینان به این که مصونیت‌ها و مزایای مذکور منتفع ساختن افراد نیست؛ بلکه مراد حسن اجرای وظایف مأموریت‌های دیپلماتیک به عنوان نمایندگان دولت‌ها می‌باشد.» (همان: ۸۵) به عبارت دیگر، بحث مصونیت مأموران دیپلماتیک از باب خدمت‌گزاری آنها به دولت‌های متبوع‌شان است و از آن نفع فردی و فعالیت غیر رسمی استنتاج نمی‌گردد.

باید گفت که کنوانسیون وین ۱۹۶۱ در مورد مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک مطلق‌نگری نداشته است. با توجه به عملکردی که یک مأمور دیپلماتیک به اجرا می‌گذارد دولت میزبان یا دولت متبوع می‌تواند در مورد رفتار و عملکرد رسمی و غیر رسمی مأمور دیپلماتیک تصمیم گیرنده باشند. کنوانسیون وین ضمن این که مأمور دیپلماتیک را تاکید به انجام فعالیت‌های رسمی‌اش می‌کند، بر دولت میزبان تاکید دارد نباید حق حاکمیت خود را در مورد مأمور

دیپلماتیک طوری اعمال کند که به نحوی بی‌تناسبی مانع انجام وظایف مأموریت وی گردد.

در این تحقیق جهت یافتن پاسخ به پرسش اصلی، از محتوای ماده ۳۸، ماده ۳۷، ماده ۳۲، ماده ۳۱، ماده ۳۱ بند چهارم، ماده ۳۱ بند دوم، ماده ۱ و ماده ۲۹، استفاده شده و مبنای بررسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک قرار خواهند گرفت. از جانب دیگر جهت تبیین خوبتر مسئله، مفاهیم این تحقیق طور ذیل تعریف گردیده‌اند:

۱. مصونیت

مصونیت عبارت از «حقی تعریف [شده] است که به موجب قانون، دارندگان آن نسبت به کلیه اعمالی که در اجرای وظایف خود انجام می‌دهند از تعقیب جزایی، مدنی و اداری در امان باشند.» (موسی‌زاده، ۱۳۸۹: ۴۶)

۲. مأمور دیپلماتیک

بر اساس تعریف کنوانسیون ۱۹۶۱، مأمور دیپلماتیک عبارت از: «رئیس مأموریت یا یکی از کارمندان دیپلماتیک مأموریت» است و رئیس مأموریت شخصی است که از طرف دولت فرستنده مأمور انجام وظیفه در این سمت باشد، تعریف شده است. (کنوانسیون ۱۹۶۱، ماده اول، بند الف)

۳. مصونیت قضایی

از حیث واژه‌شناسی «مصونیت مصدر جعلی به معنای مصون ماندن و محفوظ بودن است. از نظر اشتقاق؛ کلمه «مصون» اسم مفعول به معنای حفاظت شده است و در لغت عرب ریشه «صون» هر جا به کار رود، در آن معنای محافظت نهفته است. با آنکه «مصونیت» واژه تازه‌ای است؛ ولی حقوق‌دانان عرب، واژه‌های چون: حرمت، امتیاز، استثنا، معافیت، مزایا و حصانت را به عنوان ترجمه و معادل «Immunity» به کار می‌برند. «مزایا» نیز در لغت جمع مزیت، و از نظر اشتقاق، اسم مصدر به معنای افزونی، رجحان، برتری و امتیاز است. مزیت از

ریشه‌های «میز» «مز»، «مزو»، «مزی» نیز آمده که در همه این‌ها معنای برتری و رجحان نهفته است و هر کلمه‌ای که از ریشه «مزی» اشتقاق یابد، در آن معنای برتری و کمال وجود دارد. اما در مفهوم حقوقی، مصونیت به طور کلی بدین معناست که دارنده آن، از تعقیب قانون و مأموران دولت، در امان است.

از حیث اصطلاحی مصونیت قضایی به معنایی معاف بودن برخی کسان یا مال از قواعد عامه کشور در امور قضایی یا انتظامی یا مالیاتی بوده است. (لنگرودی، ۱۳۸۶: ۳۳۹۱، جلد ۵) به نظر پرویز ذوالعین مصونیت قضایی: «به مفهوم ساده این است که مأمور دیپلماتیک را نمی‌توان به دادگاه جلب کرد، نمی‌توان او را محاکمه کرد، نمی‌تون وی را به شهادت طلبید و حکمی را هم اگر دادگاه علیه او صادر کند، نمی‌توان به اجرا گذاشت.» (ذوالعین، ۱۳۹۲: ۳۵۱)

گذشته از این، مصونیت قضایی دیپلمات‌ها از نظر زمانی یک مانع دو مرحله‌ای است. در مرحله اول مانع قضاوت است و در مرحله دوم مانع اجرای حکم می‌باشد. مرحله اول هنگامی است که دادگاه آمادگی دارد، تا دعوی را مورد رسیدگی قرار دهد؛ ولی این مصونیت جزایی یا حقوقی مأمور دیپلماتیک جریان آن را سد می‌کند.

مرحله دوم هنگامی است که با گذشتن از سد نخست، دادگاه جریان خود را طی کرده و حکم قطعی صادر می‌کند. اگر این حکم علیه مأمور دیپلماتیک صادر شده باشد؛ در این صورت، مانع دوم ظاهر می‌شود و آن مصونیت اجرایی است. بنابراین، اجرای حکم معلق می‌ماند؛ مگر این که دولت فرستنده مجدداً انصراف خویش را از مصونیت اجرایی مأمور دیپلماتیک خود، اعلام نماید.

در صورتی که در داخل کشور را حکمی که دادگاه پس از طی مراحل لازم، صادر کند و به مرحله قطعیت برسد، خود به خود لازم‌الاجرا است. استثناء در این مورد موقعی است که اجرای حکم درباره یک مأمور دیپلماتیک باشد.

کنوانسیون که در سال ۱۹۶۱ جمع عمومی سازمان ملل متحد در وین تشکیل داد و در آن طرح پیشنهاد کمیسیون حقوق بین‌الملل به اتفاق آراء پذیرفته شد و در آوریل ۱۹۶۴ به مرحله اجرا در آمد. این کنوانسیون حاوی یک مقدمه و ۵۳ ماده و دو پروتکل ضمیمه‌ی است. (بخشی، ۱۳۸۳: ۷۲۳) همچنان باید گفت که محتوای اصلی این کنوانسیون در مورد روابط دیپلماتیک است. در کنوانسیون، تعریف مفاهیم کلیدی مناسبات دیپلماتیک، وظایف مأموران سیاسی، تعداد نمایندگان، تابعیت، استوارنامه و انواع مصونیت مأموران دیپلماتیک، قطع روابط دیپلماتیک و ... مشخص گردیدند.

تاریخچه مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک

قواعد روابط دیپلماتیک تا سال ۱۸۱۵ جنبه عرفی داشت. در ۱۹ مارس سال ۱۸۱۵، قراردادی در هفت ماده در زمینه درجه و مقام نمایندگان دیپلماتیک به تصویب رسید که پروتکل اکس لاشاپل مورخ ۲۱ نوامبر ۱۸۱۸ آن را تکمیل کرد. بر اساس این دو سند، نمایندگان دیپلماتیک به چهار دسته تقسیم بندی شده بودند: سفرا و نمایندگان پاپ، نمایندگان دیپلماتیک با عناوین مختلف مثل وزرای مختار و فرستندگان فوق العاده، وزیران مقیم و کاردارها عنوان می‌شد. پس از جنگ جهانی دوم، سازمان ملل متحد کمیسیون حقوق بین‌الملل را مأمور تهیه یک موافقت‌نامه بین‌المللی در باره روابط دیپلماتیک نمود. این کمیسیون طرح پیشنهادی خود را در سال ۱۹۵۸ به پایان رساند. (بخشی، ۱۳۸۳: ۷۲۳)

اصولاً در کنوانسیون وین (۱۹۶۱) مسایلی راجع به تدوین حقوق دیپلماتیک طرح گردیده بود، در جمع از مصونیت‌ها و امتیازات مأموران دیپلماتیک، مسئله مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک نیز یکی از مصوبات آن کنوانسیون بود، که زیر نام «مصونیت تعقیب جزایی و مدنی و اداری مأموران سیاسی» بیان گردیده است. (کریمی، ۱۳۷۸: ۱۳)

به منظور این که مأموران دیپلماتیک استقلال سیاسی داشته باشند، جهت اجراءات درست وظایف محوله، عهدنامه وین ۱۹۶۱ در ماده ۳۱ برای مأمورین دیپلماتیک مصونیت قضایی را به رسمیت شناخت. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۴: ۳۸۸-۳۸۹) این عهدنامه حاصل یکی از کنفرانس‌های سازمان ملل بود که با اشتراک ۸۱ کشور در وین در سال ۱۹۶۱ تشکیل شد. در این کنفرانس روی قواعد روابط دیپلماتیک یعنی وظایف دیپلماتیک، انتصاب، پذیرش و رتبه‌های مأموریت‌ها، تقدم، قطع روابط دیپلماتیک و دیگر موضوعات مشابه تدوین گردیدند. پیش‌نویس این کنفرانس توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل تهیه و پایه‌گذاری شد. پیش‌نویس کنفرانس مذکور مورد تأیید قرار گرفت؛ چون نتیجه نهایی پیش‌نویس قواعد عرفی و رویه‌های تثبیت شده توسط دولت‌ها را منعکس می‌کرد. باوجودی که در برخی از موارد کنوانسیون قواعد جدید و محدودتری را در رابطه به مصونیت‌های دیپلماتیک ایجاد کرده بود. (بابایی، ۱۳۸۲: ۴۸۶)

مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در کنوانسیون (۱۹۶۱)

مصونیت قضایی بیشتر در دوره معاصر از مجرای کنوانسیون وین ۱۹۶۱ مورد بررسی قرار می‌گیرد. طوری که در ماده «۳۸» کنوانسیون وین پیرامون مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک چنین ذکر گردیده است:

۱- مأمور سیاسی که تبعه کشور پذیرنده و یا مقیم دایم آن کشور می‌باشد، فقط در مورد اعمال رسمی مربوط به وظایف خود از مصونیت قضایی و مصونیت از تعرض بهره‌مند خواهد بود، مگر آنکه کشور پذیرنده مزایا و مصونیت‌های بیشتری به او اعطا کرده باشد.

۲- سایر کارمندان مأموریت و خدمتکاران شخصی که تبعه کشور پذیرنده یا مقیم دایم آن کشور می‌باشد فقط تا حدود که مورد قبول کشور پذیرنده باشد از مزایا و مصونیت‌ها برخوردار خواهند بود. مع‌هذا کشور پذیرنده

نباید حق حاکمیت خود را در مورد این اشخاص طوری اعمال نماید که به نحوی متناسبی مانع انجام وظایف مأموریت گردد.» (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۳۰۷)

البته این مصونیت قضایی برای مأموران دیپلماتیک بوده و سفارتخانه‌ها از آن مستثنا هستند. چون در اظهار نظرهای حقوقی و عهد نامه‌ها کدام اشاره‌ای به این موضوع نشده است. قابل یادآوری است که کار یک سفارتخانه مربوط به دولت فرستنده آن سفارت بوده و هیچ دولتی خود را تابع قوانین دولت دیگر نمی‌داند و مصونیت پیدا نمی‌کند. (صدر، ۱۳۷۴: ۱۰۲)

مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک برخلاف مصونیت افراد عادی است. مطابق به قوانین کشور پذیرنده، اگر فرد عادی به جرمی متهم شود، می‌توان آن را تحت پیگرد قرار داده و به محاکمه کشاند و در صورت لزوم از او می‌توان شهادت خواست و حتی حکم دادگاه را در باره‌اش صادر و اجرا نمود. اما مأموران دیپلماتیک این گونه نیستند؛ به‌دلیلی این که مأموران دیپلماتیک بدون کدام تهدید و یا فشار خارجی بتوانند وظایف خویش را اجرا کنند. (ذوالعین، ۱۳۹۲: ۳۵۲)

از جانب دیگر طبق ماده ۲۹ کنوانسیون وین: «شخص مأمور سیاسی مصون است و نمی‌توان او را مورد توقیف یا بازداشت قرارداد. کشور پذیرنده با وی رفتار محترمانه‌ای که در شان اوست خواهد داشت و اقدامات لازم را برای ممانعت از وارد آمدن لطمه به شخصیت، آزادی و حیثیت او اتخاذ خواهد کرد.» (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۳۰۳)

مورد فوق در حالتی است که مأمور دیپلماتیک مورد شک به جاسوسی قرار نگیرد؛ اما در صورتی که مأمور سیاسی در کشور پذیرنده مرتکب جرم جاسوسی یا اقدام علیه امنیت کشور پذیرند شود، در این حالت مأمور دیپلماتیک به عنوان عنصر نامطلوب از کشور پذیرنده اخراج می‌شود. طوری که «دیوان بین‌المللی دادگستری» در خصوص این مأموران دیپلماتیک چنین بیان می‌دارد: «در زمینه سوء استفاده دیپلماتیک از مصونیت، باید در مقابله با آنها از همان ابزار و

امکانات پیش‌بینی شده در کنفرانس وین (۱۹۶۱) یعنی: اعلام آن‌ها به عنوان عنصر نامطلوب استفاده کرده و آن‌ها را اخراج نمود.»

در موارد غیر از مورد فوق (عنصر نامطلوب)، مأموران دیپلماتیک را به هیچ وجه نمی‌توان مورد پیگرد جزایی قرارداد؛ حتی در مورد جرم مشهود. مأمور دیپلماتیک مورد بازجویی و توقیف پولیس قرار نگرفته و نمی‌توان او را محاکمه کرد. مثلاً: در صورتی که مأمور دیپلماتیک در وقت رانندگی مرتکب قتل شود، قاضی نمی‌تواند او را تعقیب کند و یا این که برای او احضاریه بفرستد. ولی نکته باریک حرف این است که مصونیت سیاسی را نمی‌توان عدم مسئولیت مأمور تلقی کرد. کشور فرستنده می‌تواند مأمور فرستنده‌اش را مورد محاکمه قرار دهد. (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۹۲) به عبارت دیگر، صلاحیت تطبیق قانون برای مأمور دیپلماتیک به کشور متبوعش است، نه به کشور پذیرنده.

همچنان مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک به این معنی است که «دادگاه صلاحیت خود را نسبت به مأموران دیپلماتیک ممنوع نمی‌کند و وی از تعقیب جزایی و مدنی معاف بوده و بازداشت یا جلب او ممنوع است. زیرا تعقیب جزایی دیپلمات، مغایر اصل کلی آزادی دیپلماتیک در انجام وظایف رسمی‌اش می‌باشد. همچنین تعقیب مدنی مأموران دیپلماتیک هم اگرچه به اعمال حقوق خصوصی ایشان ارتباط دارد؛ اما ممکن است با مأموریت سیاسی آن‌ها سازگار نباشد؛ بنابراین مصونیت شامل اعمال حقوقی مأموران دیپلماتیک خواهد بود.» (غفوری، ۱۳۹۱: ۵۵ - ۵۴)

از مطالب فوق این نتیجه به دست می‌آید که مصونیت قضایی سلب مصونیت نیست؛ یعنی اگر مأمور سیاسی مرتکب عملی شود که به موجب قوانین محلی دولت میزبان منع شده باشد، دولت میزبان می‌تواند ضمن اتخاذ اقدامات احتیاطی از دولت مطبوع او خواستار پی‌گرد و مجازات وی گردد. امور حقوقی افراد و مأموران دولت میزبان نمی‌توانند مأموران سیاسی را در ارتباط با تخلف ناشی از

تعهدات برای محاکمه به دادگاه محلی جلب کنند. همچنان مصونیت قضایی اساساً مربوط به مأمورین دیپلماتیک است و مربوط به سفارت خانه‌ها نمی‌شود. از نظر حقوق بین‌الملل عمومی، مأموران دیپلماتیک باید در انجام وظایف سیاسی‌شان آزادی عمل داشته باشند و هیچ مراجع قضایی حق اعمال صلاحیت نسبت به آنها را نخواهند داشت.

سلب مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در کنوانسیون ۱۹۶۱ در ارتباط به مفهوم سلب مصونیت یا انصراف، در ترجمه کنوانسیون دیپلماتیک و کنوانسیون کنسولی به زبان فارسی، به جای «انصراف از مصونیت»، اصطلاح «سلب مصونیت» به کار رفته است. ترجمه دقیق کلمات خارجی که در این مورد به کار رفته است: به انگلیسی^۱ «ویفر» به فرانسوی «آرینن سیشن» است که هر دو مفهوم به معنی صرف نظر کردن یا چشم پوشی و انصراف است.

انصراف از مصونیت که موضوع ماده ۳۲ کنوانسیون دیپلماتیک می‌باشد، عبارت از این است که دولت فرستنده از مصونیت‌های قضایی (جزایی، مدنی و اداری) مأمورین خود صرف نظر نماید. طبق ماده ۳۲، دولت فرستنده می‌تواند مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک را طور ذیل سلب نماید:

۱. دولت فرستنده می‌تواند مصونیت قضایی مأمورین دیپلماتیک و اشخاصی را که بر طبق ماده ۳۷ از مصونیت برخوردارند، سلب نماید.

۲. سلب مصونیت باید صراحتاً اعلام شود.

۳. در صورت اقامه دعوا از طرف مأمور دیپلماتیک یا شخصی که بر طبق ماده ۳۷ از مصونیت قضایی بهره‌مند است، استناد به مصونیت قضایی در قبال دعاوی متقابل که به طوری مستقیم با دعوی اصلی ارتباط دارد، پذیرفته نخواهد بود.

1. Waiver

2. Renunciation

۴. سلب مصونیت قضایی نسبت به دعوای مدنی یا اداری متضمن سلب مصونیت نسبت به اجرای حکم نخواهد بود؛ بلکه برای اجرای آن اعلام سلب مصونیت جداگانه ضروری است. گذشته از این، طبق ماده ۳۱ کنوانسیون وین (۱۹۶۱) مأموران دیپلماتیک از مصونیت پیگرد جزایی برخوردارند و از مصونیت‌های دعوای مدنی و اداری نیز بهره‌مند خواهند بود، صرف در مواردی که طبق بنده-های (الف، ب، و ج) ماده ۳۱ در بخش مصونیت از اقدامات اجرایی بیان شد. با در نظر داشت این شرایط وارده که عملیات اجرایی به مصونیت شخصی یا محل اقامت مأمور دیپلماتیک لطمه وارد نیابد.

«مصونیت مأمورین دیپلماتیک به خاطر دولت فرستنده برقرار گردیده و این حق متعلق به دولت فرستنده است و تنها این کشور است که می‌تواند از مصونیت مأموران خود صرف نظر نماید. به کار بردن اصطلاح «سلب مصونیت» در صورتی درست می‌بود که از طرف دولت پذیرنده نسبت به مأموران دیپلماتیک یک نمایندگی خارجی، اعمال می‌شد. در حالی که دولت پذیرنده چنین حقی ندارد و نمی‌تواند مصونیت هیچ مأمور دیپلماتیک را سلب کند؛ بلکه حد اکثر می‌تواند او را عنصر نامطلوب اعلام نماید.» (ذوالعین، ۱۳۹۲: ۳۸۷ - ۳۸۸) بدین اساس، سلب مصونیت به معنای انصراف دولت فرستنده می‌باشد. اما در مورد کارمندان جزء سفارت خانه‌ها، این اختیار به مقامات بالای هیئت تفویض شده است. در هر حال قوانین ملی دولت اعزام کننده ناظر بر نحوه و کیفیت تعلیق و سلب مصونیت سیاسی از دیپلمات‌ها می‌باشد. یک مأمور سیاسی نمی‌تواند به اختیار خود از خویشتن سلب مصونیت کند. از نظر تئوریک هنگامی که یک دیپلمات علیه کسی به دادگاه محلی شکایت ارایه می‌کند، مصونیت سیاسی او سلب می‌شود؛ اما به موجب پیمان وین ۱۹۶۱ ممکن است یک ادعانامه علیه شکایت او به دادگاه تسلیم داده شود. (حقشناس، ۱۳۹۰: ۲۹۳)

از سوی دیگر قبل از هر اقدام تعقیبی، بایست «دلایل مربوط به اتهام، به دادرسی انتظامی قضات ارسال شود. این مرجع رسیدگی کند، اگر دلایل کافی بود از دادگاه عالی انتظامی، تقاضای تعلیق موقت کارمند قضایی را می‌کند. دادگاه مذکور پس از بررسی گزارش‌ها و تحقیقات لازم، اگر دلایل را کافی بداند او را تا خاتمه محاکمه و صدور حکم قطعی جزایی، از شغل خود معلق می‌کند و پرونده را دوباره به دادرسی می‌فرستد و دادرسی رونوشت آن را به مرجع جزایی تعقیب کننده اتهام ارسال می‌کند.»

از طرف دیگر در دعاوی متقابل، چنانچه فرد دیپلمات به اقامه دعوا پردازد، وی نمی‌تواند در صورت طرح دعاوی متقابل که مستقیماً با دعاوی اصلی ارتباط دارد، به مصونیت قضایی استناد بجوید. در واقع مصونیت دیپلماتیک به دلیل شأن و صلاحیت دولت فرستنده اوست که به وی اعطا می‌شود تا وظایف دیپلماتیک خود را به نحو احسن و یا فارغ‌بال انجام دهد. طوری که ماده ۳۲ وین در مورد فعالیت حرفه‌یی یا تجاری به صراحت بیان می‌دارد: «مأمور سیاسی در کشور پذیرنده فعالیت حرفه‌یی یا تجاری به قصد انتفاع شخصی نخواهد داشت.» به عبارت دیگر در صورتی که مأمور دیپلماتیک از این ماده اطاعت نکند و به کارهای شخصی از جمله تجارت که در این ماده تأکید شده است، پردازد مصونیت او سلب خواهد شد.

از سوی دیگر سلب مصونیت مأموران دیپلماتیک به این معنی نمی‌باشد که مأمور در انجام فعالیت‌های سیاسی که قبل از سلب مصونیت انجام داده مورد پیگرد قرار گیرد؛ بلکه مأمور دیپلماتیک در ختم وظیفه‌اش هم مورد حفاظت دولت متبوعش قرار گرفته، و تصمیم‌گیری راجع به سلب مصونیت مأموران دیپلماتیک به محض از طرف دولت فرستنده صورت می‌گیرد.

انواع مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در کنوانسیون وین ۱۹۶۱

مصونیت قضایی شامل مصونیت‌های جزایی، مصونیت مدنی، مصونیت اداری، مصونیت از ادایی شهادت و مصونیت از اقدامات جزایی می‌باشد. این مصونیت‌ها به پنج صورت ذیل ظاهر می‌گردد:

۱. مصونیت کیفری

زمانی که مأمور دیپلماتیک از انجام اعمالی خودداری کند یا اعمال را انجام دهد که مطابق به قانون کشور پذیرنده جرم محسوب شود در این صورت مأموران دیپلماتیک از هر گونه تعقیب، بازداشت، بازجویی، بازرسی و محاکمه معاف اند. در مورد جرایم رانندگی مأموران دیپلماتیک، در بین کشورها اتفاق نظر وجود ندارد و هر کشوری به نوعی عهدنامه ۱۹۶۱ م را تعبیر و تفسیر کرده‌است. به طور مثال وزارت امور خارجه امریکا معتقد است که مصونیت کیفری مندرج در عهدنامه وین جرایم اخلاقی رانندگی را در بر نمی‌گیرد و مأموران پولیس امریکا می‌توانند با ارسال برگه، مأمور دیپلماتیک را به دادگاه خلاف احضار نمایند. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۴: ۳۸۸-۳۸۹)

از سوی دیگر طبق ماده ۳۱ کنوانسیون وین ۱۹۶۱ «مأمور دیپلماتیک، در دولت پذیرنده، از مصونیت تعقیب جزایی برخوردار است.» طبق این ماده مأموران دیپلماتیک در برابر کشور پذیرنده مصونیت دارند و این مصونیت به مصونیت از تعقیب جزایی و مصونیت در برابر دعاوی و امور اداری تقسیم شده است. بدین اساس، مأموران دیپلماتیک از مصونیت کامل جزایی برخوردارند و در این مورد کدام استثنایی وجود ندارد. حقی که کشور پذیرنده در این مورد دارد این است که مأمور دیپلماتیک را به عنوان عنصر نامطلوب از کشورش اخراج کند؛ در صورتی که مأمور دیپلماتیک مرتکب جرمی شده باشد. در دعاوی مدنی و اداری نیز مأمور دیپلماتیک از مصونیت برخوردار است. اما این مصونیت با مصونیت از

تعقیب جزایی فرق دارد و فرقی این است که در مورد دعاوی مدنی و اداری مأموران دیپلماتیک دارای مصونیت کامل نمی‌باشند و براساس بند یک ماده ۳۱ کنوانسیون وین برای دیپلمات محدودیت‌هایی در امور مدنی و اداری وجود دارد. (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۹۱-۹۳) به عبارت دیگر «با قبول مصونیت جزایی برای مأموران دیپلماتیک در کشور پذیرنده هیچ یک از مأموران دولتی و مأموران نهادهای مختلف انتظامی و امنیتی حق نخواهد داشت که او را مورد بازپرس قرار دهد، از او به هیچ عنوان نمی‌توان جریمه دریافت کرد، برای او برگ اخطاریه صادر نمی‌شود، او را نمی‌توان بازداشت نمود. او را به دادگاه نمی‌توان احضار کرد و حتی ابلاغ برگ احضاریه به او ممکن نیست و.. بالاخره هیچ دادگاهی حق محاکمه او را ندارد و اگر حکمی هم صادر شود که به نحوی به وی مربوط گردد، این حکم درباره او قابل اجراء نخواهد بود.» (ذوالعین، ۱۳۹۱: ۳۵۶-۳۵۷)

طوری که دیده می‌شود ماده فوق مصونیت کیفری را به طور نامحدود بیان کرده است. اما قبل از بیان مشخص این ماده زمانی که دولت‌ها در صحنه عمل وارد تطبیق این ماده شدند، در میان نویسندگان حقوق در رابطه به عمل کرد دولت‌ها در تطبیق مصونیت کیفری اختلاف نظر پیدا شد و بعد همین کنوانسیون با بیان مشخص ماده فوق تحدید و استثنا را قبول نکرد.

اگر یک جرم و جنایتی اتفاق افتد که به یک مأمور دیپلماتیک مربوط شود، پلیس و یا مأمور دیپلماتیک قضایی تحقیقات خود را به طریقی انجام می‌دهد که با مأمور دیپلماتیک تماس نداشته باشد و از او بازجویی نشود، آنگاه گزارش خود را به سازمان مربوطه داده و از آنجا به وزارت خارجه دولت پذیرنده ارسال می‌گردد. در صورتی که جرم به یکی از اعضای مربوطه باشد، شرح گزارش برای رئیس نمایندگی باشد، گزارش واقعه از طریق دیپلماتیک مستقیماً برای وزارت خارجه کشور فرستنده ارسال می‌گردد. به هر ترتیب، مأمور فرستنده در کشور میزبان از تعقیب جزایی مصون بوده و کشور میزبان نمی‌تواند مأمور دیپلماتیک را

مورد تعقیب جزایی در کشورش قرار دهد؛ اما می‌تواند قضیه را به کشور متبوع ابلاغ کند.

۲. مصونیت مدنی و اداری

در رابطه به مصونیت مدنی و اداری نیز در میان دولت‌ها در عرصه عمل اختلاف نظر وجود دارد. البته مصونیت مدنی و اداری که به حقوق خصوصی افراد بر می‌گردد با مصونیت جزایی فرق می‌کند؛ یعنی مصونیت مدنی و اداری مورد قبول عموم نیست ولی مصونیت جزایی مورد قبول عموم از جانب دولت‌ها است. مصونیت جزایی جنبه مطلق دارد؛ اما مصونیت مدنی و اداری جنبه غیر مطلق نمی‌باشد. مثلاً؛ ایتالیا قائل به تشخیص بین اعمالی است که دیپلمات در اجرای مأموریت خود انجام می‌دهد و اعمالی را که مربوط به خود ایشان می‌شود. نوع اول دارای مصونیت قضایی و نوع دوم فاقد مصونیت است؛ ولی «رویه قضایی» در فرانسه و سوئس این تشخیص را مشکل و غیر لازم می‌داند و قائل به مصونیت کلی است. تشخیص بین اعمال به مناسبت سمت و اعمال به عنوان خصوصی در مورد مصونیت قضایی به عقیده آن‌ها مفید نیست؛ زیرا که کلیه اعمال حقوقی که یک مأمور دیپلماتیک به عنوان سمت رسمی خود می‌کند برای دولت خود و در حقیقت به نام دولت خود است و طرف اختلاف حقوقی یک دولت خارجی است نه شخص دیپلمات تا مصونیت مصداق پیدا نکند. به همین جهت رویه معمول این جداسازی را به تدریج عملاً کنار می‌گذارد و مصونیت را شامل کلیه اعمالی حقوقی مأمور دیپلماتیک می‌کند. (صدر، ۱۳۹۳: ۱۰۵-۱۰۴)

طوری که گفته شد، برخلاف مصونیت کیفری، مصونیت مدنی و اداری مأموران دیپلماتیک جنبه مطلق نداشته و طبق ماده ۳۱ عهدنامه ۱۹۶۱ وین، موارد زیر را در بر نمی‌گیرد:

الف) دعوی راجع به مال غیر منقول خصوصی واقع در قلمرو دولت پذیرنده - مگر آن که مأمور دیپلماتیک مال را به نمایندگی دولت فرستنده و برای مقاصد مأموریت در تصرف داشته باشد.

ب) دعوی راجع به ماترک که در آن مأمور دیپلماتیک به طور خصوصی و نه به نام دولت فرستنده وصی و امین ترک و وارث یا موصی له واقع باشد.

ج) دعوی راجع به فعالیت‌های حرفه‌یی یا تجاری خصوصی از هر نوع که مأمور دیپلماتیک در خاک دولت پذیرنده خارج از وظایف رسمی خود به آن اشتغال دارد.» (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۴: ۳۸۹ و حق شناس، ۱۳۹۰: ۳۲۲)

۳. مصونیت از ادای شهادت

مطابق متن ماده کنوانسیون وین ۱۹۶۱ مأموران دیپلماتیک را نمی‌توان مجبور به ادای شهادت کرد و ایشان از ادای شهادت نزد کشور پذیرنده مصونیت دارند. بنابراین هیچ مرجع قضایی و اداری کشور میزبان نمی‌تواند مأمور دیپلماتیک را وادار به ادای شهادت کند. البته طوری که بیان خواهد شد این الزام برای دولت متبوع مستثناست.

طوری که بند دوم ماده ۳۱ کنوانسیون وین در باره مصونیت از ادای شهادت چنین صراحت دارد: «مأمور سیاسی مجبور به ادای شهادت نیست.» (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۳۰۴)

نکته قابل توجه در این ماده این است که برخلاف سایر موارد در آن به صراحت اشاره به مصونیت نشده است؛ ولی چون اصولاً شهادت به قضاوت ارتباط مستقیم دارد، باید آن را جزء مصونیت قضایی مأمور دیپلماتیک به شمار آورد. لازم به یادآوری است که در اینجا از نظر منطقی، منظور اجبار از طرف دولت پذیرنده است و گرنه دولت فرستنده ضروری بداند، می‌تواند مأمور خود را مجبور به ادای شهادت نماید. اما حقوق دانان در این باره دیدگاه‌های مختلف دارند که به چند مورد آن اشاره می‌گردد:

۱. ادای شهادت باید اجباری باشد و مصونیت بر نمی‌دارد؛ زیرا برای روشن شدن هر قضیه قضایی و اجرای صحیح عدالت، اظهار نظر اهل خبره و شهود ضروری است. عدم ارایه مشاهدات و اطلاعات، پنهان کاری بوده و ممکن است منجر به انحراف عدالت گردد. طرفداران این نظریه در کمیسیون حقوق بین‌الملل هنگام تدوین کنوانسیون، روابط دیپلماتیک پیشنهاد می‌کردند که عدم مصونیت مأموران دیپلماتیک در ادای شهادت، به عنوان یک استثنا بر مصونیت قضایی در ماده ۳۱ بند اول، به صورت تبصره چهارم اضافه شود.

۲. باید بین شهادت در مسایل شخصی و خصوصی افراد و مسایل مربوطه به وظایف دیپلماتیک که به امور سفارت و دولت فرستنده ارتباط دارد، تمیز قائل شد. به طوری که در مورد اول، ادای شهادت اجباری باشد و در مورد دوم که جنبه دولتی می‌گیرد و به دولت فرستنده ارتباط دارد، مأمور دیپلماتیک از ادای شهادت مصون باشد.

۳. مصونیت از ادای شهادت جزء مکمل مصونیت‌های قضایی است و باید آن را به صورت یک اصل پذیرفت و رفع آن منحصرأ تابع نظر دولت فرستنده است که از طریق انصراف صریح آن دولت، صورت می‌گیرد.» (ذوالعین، ۱۳۹۲: ۳۸۴-۳۸۷)

طوری که بیان شد در مورد اول طرف‌دار این هستند که برای تطبیق عدالت و برای این که در ذات عدالت صدمه وارد نشود، باید مأموران دیپلماتیک از مصونیت برخوردار نبوده باشند. در مورد دوم میان شهادت در امور شخصی و کارهای خصوصی مأمور دیپلماتیک و کارهای سیاسی‌اش که جنبه دولتی به خود می‌گیرد حقوق دانان تمیز قائل شده‌اند که در مورد کارهای خصوصی مأمور دیپلماتیک را ملزم به دادن شهادت دانسته و در انجام وظیفه دیپلماتیک مأمور دیپلماتیک را از ادای شهادت مصون دانسته‌اند. بالاخره مأمور دیپلماتیک سفارت یک کشور را مرجع قضایی کشور میزبان نمی‌تواند به ادای شهادت مجبور کند و این از اصول اساسی مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک می‌باشد؛ اما در صورتی

که خود بخواهند و اجباری علیه آنها نباشد جهت تأمین عدالت می‌توانند شهادت دهد. اعضای خانواده و کارمندان سفارت نیز از ادای شهادت معاف و دارای مصونیت قضایی اند؛ مگر این که تبعه یا مقیم کشور پذیرنده نباشند.

۴. مصونیت از اقدامات اجرایی

در مصونیت از اقدامات اجرایی این بحث مطرح است که نمی‌توان حکمی را در رابطه به مأمور دیپلماتیک به اجرا گذاشت؛ و اقدام اجرایی نباید علیه مأمور دیپلماتیک به منصفه اجرا در آید. به هر حال کشور پذیرنده هیچ گاه نمی‌تواند اقدامات اجرایی را علیه مأمور دیپلماتیک داشته باشد. اگر چنین مورد اتفاق افتد این اقدام از جانب کشور فرستنده اعمال می‌گردد.

بند چهارم عهدنامه وین ۱۹۶۱ موردی را استثناء قرار داده است که در بحث مصونیت مدنی بیان گردید. بر اساس این بند «هیچ گونه اقدام یا عمل اجرایی نباید علیه مأموران دیپلماتیک صورت گیرد، مگر در مورد استثنایی. آن هم به شرایطی که این عملیات به مصونیت شخصی و محل سکونت مأمور لطمه‌ای وارد نیابد. مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک یک حق مطلق نمی‌باشد؛ بلکه کشور پذیرنده می‌تواند از کشور فرستنده بخواهد تا مأمورانی که از مصونیت استفاده کرده فراخوانده و یا سلب مصونیت او را خواستار شود و یا خود او را از کشور محل مأموریت اخراج کند. البته بدون در خواست کشور پذیرنده نیز سلب مصونیت از سوی کشور فرستنده امکان پذیر است. بر علاوه از آنجا که مصونیت به معنی عدم مسوولیت نمی‌باشد، لذا مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک در کشور پذیرنده، آنها را از تعقیب قضایی کشور فرستنده معاف نمی‌کند.» (بند ۴ ماده ۳۱ عهدنامه ۱۹۶۱ و ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۴: ۳۸۹) به عبارت دیگر «علیه مأمور دیپلماتیک، مبادرت به هیچ گونه عملیات اجرایی نخواهد شد جز در موارد مذکور

در بندهای الف و ب و ج و...» (ذوالعین، ۱۳۹۲: ۳۸۱-۳۸۲) براین اساس اصل مصونیت اجرایی مأمورین دیپلماتیک، سه مورد استثنا دارد و آن عبارت اند از:

۱. دعوی درباره اموال غیر منقول در کشور پذیرنده مربوط به شخص دیپلمات؛

۲. دعوی درباره ارث که شخص دیپلمات در آن ذینفع است؛

۳. دعوی درباره فعالیت‌های انتفاعی و شغلی مأمور دیپلماتیک می‌باشند.

به عبارت دیگر، اگر اموال غیر منقولی که به نمایندگی از کشور فرستنده و در جهت مقاصد دیپلماتیک در تصرف نباشد، ارثی که مربوط به ملکیت خصوصی و یا ارث فردی مأمور دیپلماتیک بوده باشد و فعالیت‌های تجاری‌ای که مأمور دیپلماتیک خارج از وظایف رسمی سیاسی‌اش داشته باشد.

در این سه مورد استثنایی، دادگاه بدون در نظر گرفتن مصونیت قضایی مأمور دیپلماتیک، می‌تواند رسیدگی کرده و حکم صادر نماید و این حکم هم (تحت شرایطی) قابل اجراست و مصونیت اجرایی مأمور دیپلماتیک نمی‌تواند مانع اجرای آن گردد. وارد کردن این سه استثنا، برای جبران خسارت اهالی کشور پذیرنده در مقابل اقدامات خصوصی مأمور دیپلماتیک است و وجه اشتراک هر سه مورد هم این است که قضاوت اجرای حکم در این مسایل، ارتباطی با انجام وظایف دیپلماتیک ندارد، تا مصونیت دیپلماتیک مورد پیگرد. اما شرایط اجرای این احکام که مصونیت اجرایی، مانع نمی‌شود، این است که حکم به نحوی اجرا شود که این عملیات اجرایی، به مصونیت شخصی و محل اقامت او لطمه وارد نکند. (ذوالعین، ۱۳۹۲: ۳۸۱-۳۸۲)

این مورد را نیز باید به یاد داشت که هر نوع استثنائاتی که مأموران دیپلماتیک را از مصونیت مدنی و اداری خارج کند، این استثنائات روی مصونیت از اقدامات اجرایی اثر گذاشته و آن را ناپدید می‌سازد. بر همین اساس است که مصونیت مدنی و اداری و مصونیت از اقدامات اجرایی هر دو از بندهای الف، ب و ج ماده

۴. مصوئیت و تعرض ناپذیری وزیر امور خارجه

دیوان بین‌المللی دادگستری بر این نظر است که وظایف وزیر امور خارجه باید در دوران انجام وظیفه از مصوئیت تعقیب کیفری و تعرض ناپذیری کامل در خارج از کشور برخوردار باشد. مبنای مصوئیت وزیر امور خارجه جنبه کاربردی دارد؛ زیرا وزیر امور خارجه باید مصوئیت و آزادی داشته باشد تا این که وظیفه محوله خود را آزادانه انجام دهد. از یک طرف منافع دولت مربوطه و منافع جامعه بین‌المللی که دولت متبوع آن، عضو آن نهاد است ایجاب می‌کند که وزیر امور خارجه بدون رضایت دولت ذی‌ربط در دادگاه خارجی مورد محاکمه قرار نگیرد. از سوی دیگر مصوئیت وزیر امور خارجه تمام مدتی را در بر می‌گیرد که او این سمت سیاسی را به عهده داشته است. اما بعد از پایان یافتن این سمت مصوئیت او از بین خواهد رفت. این امر شامل کارهای که وزیر امور خارجه در وقت داشتن این سمت انجام داده است، نمی‌شود؛ بلکه مورد حمایت قرار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

پیشینه تاریخی مصوئیت قضایی به شکل غیر رسمی در کشورهای اروپایی و در نظام‌های شاهی و فئودالی وجود داشته است. اما مصوئیت قضایی مأموران دیپلماتیک به صورت رسمی در کنوانسیون ۱۹۶۱ که در رابطه به روابط دیپلماتیک برگزار گردیده بود، به رسمیت شناخته شد.

یافته‌ها نشان می‌دهد که مصوئیت قضایی مأموران دیپلماتیک در یک مفهوم کلی این است که مأموران دیپلماتیک برخلاف مردم عادی اتباع خارجی دیگر، از حیثه اجرایی قانون کشور پذیرنده خارج اند؛ یعنی مأمور سیاسی در فعالیت‌های که مربوط به وظایف دیپلماتیک می‌گردد دارای مصوئیت قضایی و مصوئیت از تعرض می‌باشند؛ اما دولت میزبان می‌تواند برای‌شان مصوئیت‌های بیشتری را در نظر بگیرد. همچنان مأموران و خدمتکاران شخصی که تبعه کشور پذیرنده باشد

در حدود قبول کشور میزبان دارای مصونیت می‌باشند. البته کشور پذیرنده نباید حق حاکمیت خود را طوری اعمال نماید که مانع انجام وظایف آن‌ها گردد. همچنان یافته‌ها نشان می‌دهد که دولت فرستنده حق دارد از مصونیت قضایی مأمور سیاسی خود انصراف دهد. اگر مأمور سیاسی مرتکب عملی شود که به موجب قوانین ملی دولت میزبان منع شده باشد دولت میزبان می‌تواند ضمن اتخاذ اقدامات احتیاطی از دولت مطبوع‌اش خواستار پیگرد و مجازات گردد. همچنان با پایان یافتن وظایف مأموریت دیپلماتیک مصونیت قضایی او ختم نمی‌گردد و مأمور دیپلماتیک در عوض کارهای سیاسی‌ای که برای دولت مطبوع‌اش انجام داده مورد پیگرد قرار نمی‌گیرد. در مجموع آنچه به دست آمد این است که مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک یک مفهوم مطلق نیست، دولت میزبان و دولت متبوع هر زمانی که بخواهند در مورد مأمور دیپلماتیک تصمیم گرفته می‌توانند. از سوی دیگر وظایف و زیر امور خارجه چنان است که باید در دوران انجام وظایف از تعقیب کیفری و تعرض ناپذیری کامل در خارج از کشور برخوردار باشد.

سرچشمه‌ها

کتاب و مقالات

- بابایی، علی رضا (۱۳۸۲) فرهنگ علوم سیاسی، تهران: نشر آشنا، چاپ دوم.
- بخشی، علی آقا (۱۳۸۳) فرهنگ علوم سیاسی، تهران: چاپار.
- حق شناس کمیاب، سیدعلی (۱۳۹۰) مبانی دیپلماسی و آداب دیپلماتیک، تهران: سنا.
- خالو زاده، سعید (۱۳۹۱) حقوق دیپلماتیک و کنسولی، تهران: سمت.
- ذوالعین، پرویز (۱۳۷۵) حقوق کنسولی، تهران: وزارت امور خارجه تهران، مرکز چاپ.

- ذوالعین، پرویز (۱۳۹۲) حقوق دیپلماتیک، تهران: وزارت امور خارجه.
- ستانکزی، نصرالله و دیگران (۱۳۸۹) قاموس اصطلاحات حقوقی، دانشگاه کابل.
- شریعت باقری، محمد جواد (۱۳۸۷) حقوق کیفر بین المللی، تهران: جنگل، چاپ پنجم.
- صدر، جواد (۱۳۷۴) حقوق دیپلماتیک و کنسولی، تهران: دانشگاه تهران.
- صافی، و دیر (۱۳۹۸) حقوق بین الملل عمومی، کابل: انتشارات سعید.
- ضایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۴) حقوق بین المللی عمومی، تهران: کتاب خانه گنج دانش، چاپ ۲۱.
- غفوری، محمد (۱۳۹۱) سازمان های بین المللی، تهران: سمت، چاپ چهارم.
- کریمی، حسین (۱۳۷۸) فرهنگ دادرسی تهران: دفتر انتشارات فرهنگ اسلامی.
- لنگرودی، محمد جعفر جعفری (۱۳۸۶) مبسوط در ترمینولوژی حقوق، جلد ۵، تهران: انتشارات کتاب خانه گنج دانش.
- موسی زاده، رضا (۱۳۸۹) سازمان های بین المللی، تهران: میزان، چاپ هفدهم.

سایت ها

- ملاکریمی (16-12-1401) امید جزوه درسی حقوق دیپلماتیک و کنسولی، برگرفته از لینک ذیل:

www.mollakarimi.ir

- مصونیت قضایی (26-9-1399) بر گرفته از لینک ذیل:

www.pajoöhe.com/fa/index.php?p

- مصونیت قضایی مأموران دیپلماتیک یا کنسولی (12-1401) برگرفته از لینک ذیل:

WWW.dadfaranrahnama.com/2278 -